

„ЧОВЕК КОЈИ НЕСТАЈЕ“ ИЛИ „ЧУДО У БОКИ“

*Време и мајтерија нису били исти као
јеш њролећа раније...*

Свијарој свемира више није било...

М. Рабије, *Човек који нестaje*, Ница, 1921.

У крчми „Код златног ножа“, у Боки, четврти Буенос Ајреса, у зиму те 1916. године, стил домаћих аргентинских бува био је неописиво досадан. Из угла у угао крчме буве су скакале снажно попут кенгура опонашајући кретање војски на фронту и глумећи рат који се у Европи управо водио.

У крчми, тих дана, на патосаном поду прекривеном сламом, спавало је више људи него што је мисли могло да стане у главу и снова да се сабере у једној аргентинској ноћи. Нико од тих људи, који су се у крчми затекли, није могао да се похвали неким вишим састојком среће, али сви они ипак су били сретни што имају кров над главом и што им снови не јуре пространим пампасима.

Станко П. већ три недеље кротио је муве у крчмама и на улицама Боке шетајући своју приватну васиону као пса на узици. Станко П. стигао је са северозапада, из области Кордобе, са црногорском капом на глави, са дехидрираним осећањем за јаву, наоружан „левором“, ножем и боксером. У Кордоби, где је у посебним аргентинским данима шину постављао, Станко П. није био пажљив на крају као на почетку; нож предрадника Пабла једне ноћи, уз ватру, заблистао је у његовој слабини, а Станков метак нашао се пет центиметара од Пабловог срца и протутњао његовим телом као јаук који убија. Станко П., те ноћи препуне људског еха, командујући сопственим ушима, усмерио је своје тело ка југоистоку путујући на пречки испод вагона на линији воза Кордоба–Розарио–Буенос Ајрес. (Као пошиљка коју је ветар послао, а зора у Боку донела!) У Буенос Ајрес Станко је ушао са дубљим гласом од оног у Кордоби, са мноштвом длака које су му преко ноћи на телу израсле, и са нешто мало прљавштине у пупку.

(Тих дана у Буенос Ајресу многе улице без кућног броја су биле, дивља чипка месец је обавијала, приватни лептири над људским мислима су летели. Обележени атлантски ветар пак над високом водом је дувао, а ноћ од искона падала је на улице Боке.

Целом Боком тих дана прадавна музика се чула, мушкарци су празнили бешике за три секунде и плесали сву ноћ приљубљени уз тела ватрених жена. Ножеви брзи као олуја летели су улицама и крчмама Боке, а Станко П. тих недеља навијао је узбуђен данима ветар са више лица.

Страст из земље излазила је током тих ноћи у Боки претежући у умовима људи као анђеооски гутљај или вага која у страну нагиње!)

Станко П., у крчми „Код златног ножа“, чекао је лађу да га покупи и у Европу однесе, у рат који је трајао. Ш. Познановићу, бокелском капетану, што је књигама из геометрије висину звезда над Атлантиком мерио, Станко П. пријавио се у српску војску тражећи да хоризонт његових будућих догађаја сањана лађа пут Солуна однесе. До тада Станко П. корачао је улицама Боке, свраћао у „срамне куће“, и гледао модне стилове паса који су у буеносајреској луци лутали.

(Сањао је Станко и да му вода сан плави у којем се лаута са покиданом жицом чује. Или је то можда, звук гусала био, које су се чуле из даљина, из шупљина препуних ваздуха.)

На доковима буеносајреске луке, „мали организам“ Станка П. тих недеља у „песе“ је руке обарао. Станку су противници плећати енглески морнари били са душама у две боје, незапослени гаучоси из пампаса са пет костију више у шаци и италијански емигранти, Сицилијанци и Калабрези, обманути димом путовања и космичком тајном велике воде. Станко П., тих дана немилце је пунио кесу „песима“ и бифтеке на пет спратова је јео као и сви они који су у лутању велику глад имали и којима су руку под руку лето и зима, мед и пелен, дан и ноћ, море и планина ишли. И у Станку, светови су се мешали, као и сенке, меридијани, водоскоци из душе мора, полен сеобе и године склоне лутању.

„Овђе се ваздух узима једном и никад више“, мислио је Станко берући драго камење светлости баш као и сви они који су тек из тврдичлука магле утекли.

(Продавачицу карата Раулу из биоскопа „Колосеум“ у Улици Мартина Гарсије, упознао је Станко онога дана када је измерио случајност и када је из „левора“ пуцао у наранце бачене у ваздух. У маси људи стајала је она, Раула, повучена од света, са црним очима које мере небо и бојом погледа што предвиђа поплаву и оштру зиму.)

У биоскоп „Колосеум“ Станко је долазио у сумрак, у доба када су и дан и ноћ дељиви са сном и када се јасно види глумац на месечини и први човек на свету. Ту је седао у први ред и гледао „живе слике“ које су као чудо померале људе и призоре и слали их њему, Станку, у сусрет, у његове очи, под капу и густу брк.

Гледао је Станко енглеске морнаре са истетовираним душама како у луци крикет играју, а сунце Ла Плате их греје; па онда шину како се преко пампаса гради са добрим и злим ликовима који око пруге стоје; онда бескрајна крда говеда како равницом трче са асиметричним облаком прашине над њима и слутњом ноћи што се расцветава над пампасом као ружа. Или младиће из Боке како се лоптају, а груди их од среће боле, и оног Индиоса што на точку трчи, а изгледа као човек који бира.

Станко П. нарочито је волео „живе слике“ да гледа о рату који се у Европи тада водио. Као немачка војска одвојених костију од тела преко цветног поља маршира; или турски официри широких карлица са велом тишине око себе. Па на од граната преораном пољу Белгије усамљена шева. Онда руски улани што им душе споро у шуми зарастају. И силуета коња и јахача у Фландрији на месечини.

И слично. Сlike људи који се не зноје, игра рата стара хиљаде година, молба човека за још један снег. Дијамантска прашина. „На врелом камењу душе“, мислио је Станко.

Власник биоскопа „Колосеум“ и сниматељ велике стварности дон Ђовани Мисото улагао је сопствено време, које је у сновима као ружичасту вејавицу виђао, у трик

перспективе којим је свој лични мирис преносио у мисао о свеprisутности призора, појава и сенки. (И лакоћу материје и света постављеног на другачији начин од оног обичног погледа телета које се добро најело!) Зато је дон Ђовани, који је пре двадесетак година као млади досељеник и уметник који испушта ветрове радио да Боку прикључи Италији, ваздушаст простор који се затицао пред његовом камером испуњавао лепезом оптичких илузија, списком људских грехова и улогама које је на крају својих филмова немилосрдно убијао. При том дон Ђовани поставио је своје филмско правило: свака појава види своју сенку и јури за њом током филма делећи стварност и сан као копно и море и претварајући филм у мит о немогућем лету, у снежну лавину, или можда чак и у мисао против сваке пролазности.

Дон Ђовани снимао је филм у пролеће 1916. године, у време опште видљивости снова и тајни, са Станком П. у главној улози. Станко П. тог пролећа крао је лошу вољу дон Ђованија која се кретала у скученом простору око „Колосеума“ и често певала да не псује. Дон Ђовани занимљив сценарио је смислио, али га Станко баш нешто разумео није. Због тога је дон Ђовани често беснео и имао лице као тек скинуто с ватре. Ипак, лаган, једва видљив осмех Станка П., намакнут испод густих бркова, терао је дон Ђованију осмех у уши. Зато се дон Ђовани једино смејао ушима.

Станко П. тих дана шуњао се сам за собом, а камера дон Ђованија га је пратила. Дон Ђовани снимао је филм искључиво у светлим и сунчаним данима када је било много дугачких ветрова, када је сенка Станка П. била довољно јасна и када је изгледало да Станко П. може да је досегне. Тада је Станкова сенка ходала поред Раулине сенке и сенке малог Паблита, Раулиног сина чије је лице личило на птицу стару хиљаду година, окачену о месечев зрак.

Станко П. волео је са Раулом да плеше. Тада је постајао узнемирено морско дно, намагнетисана птица и ноћ која диже ниво воде у крчагу. Тада је Станко П. добијао „звиздук у своју душу“ и плесао с Раулом дуго, дуго, док им очи не добију размак између светова.

Свега три одобрена плеса дневно дао је дон Ђовани Станку и Раули. И ниједног више. Сваки плес дон Ђовани је снимао и сенке Станка и Рауле добијале су притом бешумни смисао. Или ткање васионе. Или можда само потребу да се опет сретну. Да ублаже дан као и сви они који су некад давно у сну реку прешли.

Плес Станка и Рауле могао је да траје сатима. Приљубљени једно уз друго постајали су нестварни као поље месечине, као реч која вара, као ивица свемира. Од плеса и једно од другог касно је било да се бране и тада у сну, док је трајао плес, они су лебдели изнад Боке и чинило им се као да одржавају своју топлоту, видљивошћу хране тајну, а нека општа сила диже их изнад Боке и изнад људи, изнад дон Ђованија и малог Паблита, и оних места где се крочи у призоре света и где душе у маси постоје. Дон Ђовани морао је да их раставља после сати и сати плеса, да гаси камеру усијану од живота, и склања снимке сенки које су по пијацама и трговима Боке плесале у велику дрвену шкрињу.

Три године потом, у години која је мењала анатомију света, негде у зиму, када чувари душа жонглирају костима, дон Ђовани Мисото, у свом биоскопу „Колосеум“ три пута је приказао свој шесточасовни филм „Чудо у Боки“ и онда га вратио у познату

дрвену шкрињу. Поред Рауле, Паблито и дон Ђованија филм у „Колосеуму“ одгледало је свега тридесетак бескућника из Боке који су у топлини кино-сале потражили скло-ниште од ветра и кише. На метрима филмске траке, који се данас чувају у Кинотеци Аргентине, под регистарским бројем 374/19, шест сати на улицама и трговима Боке и у луци великог града, две сенке су непрекидно плесале. Над сенкама сијало је сунце Ла Плате, а у позадини сенки кретали су се људи, пси, мачке, пацови, зграде и торње-ви цркава. И један лакрдијаш са малим устима.

Раула, до краја свог живота, до негде шездесетих година 20. века, продавала је карте у биоскопу „Колосеум“. На смежураној подлактици десне руке, којом је давала карте посетиоцима биоскопа, стајало је истетовирано крупним словима: Станко. Паблито, дечак чије је лице личило на птицу стару хиљаду година окачену о месечев зрак, умро је у својој петнаестој години и сахрањен је на гробљу Санта Клара у Боки. Дон Ђовани Мисото, годину дана после емитовања филма „Чудо у Боки“, скочио је наг са највише зграде у Буенос Ајресу ка камену беле боје који га је чекао на почетку тр-га губећи светло и опонашајући и сенку и птицу.

Станко П. пак 14. марта 1917. године, укрцао се, са групом Црногораца, на брод „Квисант“ који је пловио линијом Буенос Ајрес–Монтевидео–Дакар–Брест. Ова група упућена је из Бреста у Марсеј, у касарну „Синсал“. Једне ноћи, у луци, у Марсеју, у крчми „Код дивљег ждребета“, под сенком фењера, Станко П. срео се са повереником краља Николе, Јоком Т., којег је целе ноћи нетремице слушао, не мењајући израз лица и брка. Потом је Станко тајанствено из марсејске касарне нестао.

„У француском градићу Костелану, који је елегантно узгајао пуну светлост Алпа и прозачну и плавичасту светлост Средоземља, у филмском студију П. Левоа, чија се врелина у лето 1920. године хладила огледалима, Станко П. снимео је филм ‘Човек који нестаје’ у којем се појавио као заумна персона са лицем на којем је био исписан језик старог и непознатог писма. Потом се опет тајанствено и ненадано изгубио...” – стајало је записано, између осталог, у причи која је носила назив филма француског књижев-ника М. Рабијеа, написаној у пролеће 1921. године у Ници.

Од 1930. године Станко П. живео је у добровољачкој колонији С. у Банату чији су житељи мислима померали камење у Херцеговини, Црној Гори, Босни или Лици. Станко П. поживео је дуго на дну Панонског мора чија је обала одавно пошла својим путем. У старости, када се напије ракије, говорио је шпански са аргентинским акцентом и плесао је сам... Дуго, врло дуго... То су биле шездесете године 20. века, када су звезде већ силно на небу касиле, када је на ободу банатског села С. одјекивао плач у зору и када је емотивно рањиви сеоски поштар Станку П. сваке године доносио писмо на шпанском. Са жигом аргентинске кинотеке и хонораром у „песима“...